

RÉGÉSZETI MUNKÁK

AZ EÖTVÖS LÓRÁND TUDOMÁNYEGYETEM
RÉGÉSZETI INTÉZETÉBŐL

9

DISSERTATIONES ARCHAEOLOGICÆ

EX INSTITUTO ARCHAEOLOGICO
UNIVERSITATIS DE ROLANDO EÖTVÖS NOMINATA

BUDAPEST, 1968.

Kiadja:

Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem
Régészeti Tanszéke

Szerkesztőbizottság:

BANNER JÁNOS
LÁSZLÓ GYULA
OROSZLÁN ZOLTÁN

Technikai szerkesztő:

KANOZSAY MARGIT

Felelős kiadó:

Banner János

EÖTVÖS EGYETEM
RÉGÉSZETI INTÉZET
9368

TOMPA FERENC EMLÉKÉNEK

1968. január 6-án lesz Tompa Ferenc, egyetemünk első ősrégész tanára, a Magyar Tudományos Akadémia levelező, és több külföldi tudományos társaság levelező, ill. rendes tagja születésének 75. évfordulója.

Őstörténeti kutatásainak eredményeiről, muzeumi munkásságáról, ásatásairól, egyetemi tanári, oktató-nevelő tevékenységéről, tragikus halála után, intézete /Arch. Ért. 1946-48. 419-429/, a Magyar Nemzeti Múzeum /MM 1945.43-44/, a Fővárosi Múzeum /Bp. R. 1950. 598.599/, a Magyar Történelmi Társulat /Sz. 1945-46. 309-320/ elismerő méltatásokkal emlékezett meg, kijelölve helyét a magyar ősrégészeti kutatás és irodalom terén.

Egyetemes tudománytörténeti jelentőségét az Óskori és Korai történeti Kongresszus Koppenhágában, 1948. június 24-én tartott állandó bizottsági ülésén Johs. Bøe egyetemi tanár méltatta, akkor, amikor az Oslóban hozott határozatot - az illetékes miniszter meghívására - megújítva, az 1940-ben elmaradt III. Kongresszus megtartását, 1949. szeptemberére Budapestre tűzte ki. A kongresszust - közbejött akadályok miatt - megtartani nem lehetett.

A kongresszus 1936. augusztus 8-tól 1949. jan. 18-ig tartó idejének története pár sort kapott az 1950-ben, Zürichben tartott III. ülés aktáiban: "Lors de la session du Conseil Permanent du 24 juin 1948 á Copenhague, les représentants de la Hongrie ont réitéré, au nom de leur gouvernement, l'invitation faite á Oslo á tenir le troisième Congrès á Budapest. A la suite du décès de F.

Tompa, élu à Oslo J. Banner fut désigné comme quatrième président du Congrès. Le 18 janvier 1949 la Hongrie rerença à l'organisation du Congrès. La Fache de s'occuper du sort du Congrès retomba donc pour la seconde fois sur le secrétaire général J. Bøe /Borgen/." /Actes de la IIIe Session. Zürich, 1950.5./

John Bøe - a Tompával éveken át a statutumok betartásáért küzdő munkatárs - méltatása nem csak az emberről, nemcsak tudományos értékéről, de elsősorban a III. Kongresszus elnökének, minden elismerést megérdemlő - nagyon nehéz politikai viszonyok közt végzett - szervező munkájáról szólt.

Ezt a munkát a Kongresszus állandó titkára ismerte - az elnökségen kívül - a legjobban, hiszen ekkor már ő volt az, aki a változó elnökségeken kívül, a vezetés állandóságát képviselte.

Más dolog ismerni és tájékozottnak lenni egy olyan szövevényes munkában, amelynek szálai végső fokon, a világ szervezet szerencsésen megválasztott elnökének, Tompa Ferencnek a kezében futottak össze olyan időben, amikor az egyre terjeszkedő hitleri Németország régészeinek egy töredéke, a szervezeten belül is, érvényesíteni akarta a "hóditások" adta elképzelt jogokat.

Az a - gondosan rendezett, ránkmaradt - levelezés, amelyet Tompa Ferenc elnök, a statutumok rendelkezéseiben lefektetett elvek védelmében, az akkori idők legnagyobb nevű külföldi régészeivel, éveken át folytatott, megérdemelné a teljes közzétételt, de annyit már ez alkalommal is, hogy arról - ha csak a fenti szavak erejéig is - megemlékezzünk akkor, amikor Tompa Ferenc születésének 75. évfordulóján, életének azt a legnagyobb jelentőségű eseményét idézzük fel, amelyet - később történt egyetemi tanári kinevezés után is - maga is a legnagyobb jelentőségűnek tartott, mint ahogy a nemzetközi tudomány szempontjából az is volt.

Régészeti kongresszus volt már Magyarországon. Itt zajlott le az Ősrégészeti és Embertani Congresszus 1876. évi VIII. ülése, Elnöke Pulszky Ferenc, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója, szervező titkára Rómer Flóris volt. Most Tompa Ferenc személyében a Nemzeti Múzeum külföldön is előnyösen ismert, és hazai régészetünknek, tudásával és lekötelező magatartásával, igen sok barátot szerző, az állandó bizottságban már 1931 óta résztvevő, tisztviselője nyerte el ezt a megtisztelő pozíciót, valóban a külföldi régészek bizalmából.

A. W. Brøggernek, az Oslóban tartott II. ülés elnökének, 1936. június 6-án kelt leveléből idézünk:

"Auf der Sitzung in Bern /1934/ wurde ja festgesetzt, dass der nächste Kongress /1940/ in Budapest gehalten werden soll."

Ebben a levélben kéri Tompa Ferencet, hogy a szükséges intézkedéseket megtéve, alakítsa meg a III. kongresszus hazai szervezetét, majd így folytatja:

"... erlaube ich mir, Sie zu bitten, da ich annehme dass Sie President auf der Budapester Sitzung sein werden, eine kurze Grussrede entweder auf deutsch oder französisch zu verfassen. Das wird also auf der Sitzung am Sonnabend dem 8. August sein."

Ez a levél mutatja, hogy az oslói ülés elnöksége, egyetértve az állandó tanács tagjaival, már előre kijelölte a budapesti ülés elnökét.

Mi sem természetesebb, hogy Tompa Ferenc, aki az 1932-ben, Londonban tartott I. ülésen - angol barátai vendégeként - képviselte Magyarországot, e felhívásnak eleget téve ezt az üdvözlő beszédet meg is írta, és augusztus 8-án el is mondta.

A ma már Union International des Sciences Præhistoriques et Protohistoriques szervezetének 1932 óta tartott két ülése közül - a Prágában 1966-ban tartott legutolsó üléséről még nem beszélve - az oslói II. ülés beszámolójának teljes anyaga nem jelent meg nyomtatásban; a háború - Norvégia megszállása - alatt a nyomdában elpusztult és a kéziratokat már nem lehetett pótolni.

Annál nagyobb öröm számunkra, hogy Tompa Ferencnek a III. kongresszus megválasztott elnökének - a II. kongresszust bezáró beszédének ceruzával írt eredeti fogalmazványa az iratok közül előkerült és azt most - legméltóbb emlékezésésként - közölhetjük.

A szószerint közölt szöveg nemcsak Tompa Ferenc jól ismert stiluskészségét ragyogtatja, de több, magyarul megjelent, elméleti cikkéből ismert őstörténeti felfogását és a nemzetközi közös munka szükségességét is hangsúlyozza.

Íme a szöveg:

"Der Kongress der Urgeschichtsforscher in Oslo hat seine Ende genommen. Und nun, da die Ehre mir Zuteil geworden ist an Sie diese Worte des Abschieds richten zu dürfen, habe ich zwei Punkte zu erwähnen, Gedanken und Gefühle in zwei Richtungen. Der eine betrifft das Fachliche.

Wir versammeln uns alle vier Jahre um unsere Tätigkeit und die Ergebnisse unserer Forschung Rechenschaft abzulegen und sie zum Nutzen der Forschung 'aufeinander' abzustimmen.

In dieser Ansicht müssen wir unsere Appell herzlichst beglückwünschen. Mit Genugtuung dürfen wir feststellen, dass die Vorträge und Berichte, die wir hier gehört haben, das grösste dargeboten haben, was unsere Wissenschaft bei den heutigen Stand der Forschung erreichen konnte.

Es war dabei uns die Möglichkeit gegeben die Reichtum des nordischen Kulturkreises, dieser geschlossenen kulturellen und wohl auch völkischen Einheit im Lichte der musterhaft arbeitenden nordischen Forschung näher kennen zu lernen. Auf Grund all dieser, was wir hier erlebt und hier gelernt haben, können wir folgende Schlussfolgerungen ziehen.

Wir wurden auch diesmal davon bestärkt, dass unsere Wissenschaft nach ihrem Material und nach ihrer Methode eine ausgesprochen selbständige Disziplin ist, die sich aber am letzten Stufe an die allgemeine Historie anknüpft, in dem ihre Zielrichtung nur eine sein kann, die Urgeschichte der noch vor dem Geschichtschreiben gelebten Menschheit aus zuforschen. Deswegen ist mir lieber für die Benennung unserer Disziplin statt Vorgeschichte, oder Prähistorie den Namen Urgeschichte, Palaeohistorie zu gebrauchen.

Alle anderen wissenschaftlichen Disziplinen, mit denen wir während unsere Forschungen Berührung finden, sind für uns Hilfsmitteln zum Erreichen dieses historischen Endziels.

Denselben Ziele dienen auch bedeutsamen Beschlüsse, die durch diesen Kongress angenommen wurden. Diese wurden mit jener Weisheit und Voraussicht gebracht, welche im allgemeinen diese illustre Korporation kennzeichnen.

Meine weiteren Gedanken sind aber von persönlicher Beziehung. Unter der Wirkung dieser unvergesslichen Woche hebt sich die Wichtigkeit gemeinsamer Arbeit noch besser hervor. Ich möchte einen wohlbekanntem Spruch des vielverdienten Altforschers Kossinas so modifizieren: Die Urgeschichte ist in einzelnen Ländern eine hervorragend nationale Aufgabe, doch weithinaus über politische Grenzen eine Völkerverbindende Wissenschaft, deren Probleme aber nur Schulter an Schulter, nur durch eine brüderliche Zusammenschaltung zu lösen sind.

Ich muss feststellen dass unser Kongress auch im Bezug der wissenschaftlichen Zusammenarbeit, den einzig richtigen Weg gefunden und dadurch seine Ziele erreicht hat. Die grosse Familie der Urgeschichtsforscher verbreitete hier noch weiter und wurde noch mehr zusammengeschmiedet.

Als wir aber diese erfreuliche Resultate unserer Versammlung festsetzen, müssen wir uns in innigster Dankbarkeit an unsere norwegischen Gastgeber wenden, denen diese Erfolge in erster Reihe zu verdanken sind. Die Sorgfältigkeit und Vollkommenheit der Organisation brauch ich nicht näher zu schildern. Diese war in jeder Beziehung mustergültig und es äusserten sich darin die alten Traditionen, die verfeinerten Manieren eines Volkes grossen Vergangenenheit und uralter Kultur. Der Wert der vielen Bemühungen, Opfer und unermüdlicher Arbeit wurde aber durch die Grossmütigkeit und Aufrichtigkeit erhöht, mit welcher all dies geschah.

Ich erlaube mir im Namen sämtlicher Mitglieder des Kongresses an die hohe Regierung, an alle politischen und wissenschaftlichen Behörden und besonders an das Präsidium und alle Mitwirkenden des zweiten internationalen, urgeschichtlichen Kongresses für ihre Bemühungen unseren verbändlichsten Dank auszusprechen.

Es bedeutet für mich eine besondere Freude, dass der Kongress für den Schauplatz seiner nächsten Tagung meine Heimat gewählt hat.

Mit aufrichtiger Freude erkannte ich hier im nordischen Material die Vertreter urgeschichtlichen Kultur der ungarischen Erde. Die waren hier die Delegierten einer freundschaftlichen kulturellen Verbindungen zwischen im Norden liegenden Skandinawien und den mittleren Donaubecken. Und wir, die glücklichen Erben der urzeitlichen Hinterlassenschaft sind auf die Pflege dieser Beziehungen auch weiterhin verpflichtet.

Ich sehe darin die Wertschätzung urgeschichtlicher Hinterlassenschaft der ungarischen Erde und die auszeichnende Anerkennung unserer Forschungstätigkeit. Ungarn und sein Volk wird Ihnen dafür dankbar sein.

Aus Herzen kommt meine Danksagung für die hohe Auszeichnung, mit der Sie das Präsidium mir und meinen Kollegen übertrugen. Wir betrachten diese Wahl für einen Schuldschein, wodurch wir zu gleicher begeisterter Arbeit verpflichtet sind: Unsere Arbeit ist

aber dadurch erschwert, dass wir den Wettstreit mit dem Erfolge zwei tadellos gelungener Kongresse aufnehmen müssen.

Doch will ich Sie nach Budapest am herzlichsten einladen und als ich Ihnen ein fröhliches Wiedersehen zurufe, gleichzeitig erkläre ich unsere Tagung für abgeschlossen."

A záróbeszédet nem követte a III. ülést megnyitó beszéd és elmaradt a titkári beszámoló is. A kongresszust elsöpörte az esztelen és céltalan háboru. Budapest ostromának legvégén, a polgári védelmi kötelezettsége teljesítése közben, Tompa Ferenc is életét vesztette, 52 éves korában.

Hogy annyi ismeret birtokában, ebben a korban, mit tudott volna még adni a magyar régészeti kutatásnak, azt elvégzett munkái mutatják a legjobban, amelyeknek új kutatásokkal és felismerésekkel bővített folytatását - joggal várta tőle a hazai és külföldi régiségtudomány.

Elismeréssel, nagyrabecsüléssel és kegyelettel őrzi emlékét

az Eötvös Lóránd Tudományegyetem
Régészeti Tanszéke